Tuomas Ojanen
6.10.2026

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

HE 183/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain sekä ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain muuttamisesta

Pääasiallinen sisältö

1. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kuolemansyyn selvittämisestä annettua sekä ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annettua lakia.
2. Esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä käsittelevässä jaksossa 12 on tarkasteltu ehdotettua sääntelyä erityisesti perustuslain 1 § (valtiosääntö), 7 § (oikeus elämään), 80 § (yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista lailla säätäminen) 124 § (hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle), 8 § (rikosoikeudellinen laillisuusperiaate) ja 121 § (kunnallinen ja muu alueellinen itsehallinto) kannalta.
3. Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Koska kuoleman toteamiseen liittyvien säännösehdotusten arviointi edellyttää valtiosääntöoikeudellista arviointia siitä, onko kuoleman toteamisessa kyse perustuslain 124 §:n mukaisesta julkinen hallintotehtävästä tai julkisen vallan käytöstä vaiko ei, hallitus pitää perusteltuna, että esityksestä pyydettäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Arvio

4. Lakiehdotuksen mukaan kuoleman toteamisen voisi tehdä myös yksityisen palveluntuottajan palveluksessa toimiva terveydenhuollon ammattihenkilö.
5. Esityksen säätämisjärjestysperusteluissa on tehty selkoa julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle säätävästä perustuslain 124 §:stä perustuslain esitöiden ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön valossa. Tarkastelun jälkeen johtopäätelmänä on, että ”…ei ole sellaista perustuslakivaliokunnan käytäntöä, jonka perusteella voitaisiin yksiselitteisesti arvioida, onko kuoleman toteaminen julkinen hallintotehtävä vai ei.”
6. Hallituksen esityksen säätämisjärjestysperusteluissa tuodaan esiin yhtäältä perusteita sellaiselle tulkinnalle, jonka mukaan kuoleman toteamisessa on kyse perustuslain 124 §:ssä tarkoitetusta julkisesta hallintotehtävästä: kuoleman toteaminen kytkeytyy perusoikeuksien turvaamiin seikkoihin sekä tuottaa merkittäviä oikeusvaikutuksia. Jos asian arvioinnissa korostetaan kuoleman toteamisen luonnetta hallinnollisena toimena sekä kuoleman toteamisesta seuraavia toimia ja seuraamuksia, voidaan esityksen mukaan päätyä arvioon, että kyseessä on julkinen hallintotehtävä (HE, s. 82-83).

7. Toisaalta esityksessä esitetään perusteita sen tulkinnan tueksi, että kuoleman toteaminen ei ole perustuslain 124 §:ssä tarkoitettu julkinen hallintotehtävä. Tässä tulkinnassa painottuu esityksen mukaan se, että kuoleman toteaminen ei ole toimi, joka johtaa ihmisen kuolemaan, vaan toteamisessa on kyse – kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain ehdotetun 2 §:n 2 momentin määritelmän mukaisesti –elintoimintoihin kohdistuvan tutkimuksen tai kohdistuvien tutkimusten tekemiseen perustuvaa johtopäätöstä siitä, että ihminen on kuollut. Kuoleman toteamisessa tehtäviä tutkimuksia voi pitää hoidolliseen toimenpiteeseen rinnastuvana toimenpiteenä, eikä niihin sisälly varsinaista harkintavaltaa tai päätöksentekoa (HE, s. 83).
8. Esityksessä on päädytty katsomaan, ettei kuoleman toteaminen perustuslain 124 §:ssä tarkoitettu julkinen hallintotehtävä.
9. Nähdäkseni kuoleman toteaminen merkitsee kuitenkin sellaisia huomattavan merkittäviä perusoikeus- ja muita oikeusvaikutuksia, että kuoleman toteamista on perusteltua pitää julkisena hallintotehtävänä perustuslain 124 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Myös perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön valossa kuolinhetken määräytymistä ei voida pitää pelkästään lääketieteellisenä, hoidolliseen toimenpiteeseen rinnastuvana toimenpiteenä (ks. PeVL 24/2010 vp, ks. myös 27/2018 vp).
10. Ensinnäkin kuoleman toteaminen merkitsee perusoikeussuojan päättymistä, koska perusoikeudet kuuluvat luonnollisille henkilöille heidän elinaikanaan: ihminen tulee täysimääräisesti perusoikeuksien haltijaksi syntymänsä hetkellä ja on niiden piirissä kuolemaansa asti (HE 309/1993 vp, s. 24, ks. myös esim. PeVL 24/2010 vp). Kysymys ei siis ole yksinomaan siitä esityksen säätämisjärjestysperusteluissa todetusta seikasta, että ”henkilön kuolemalla ja siihen liittyvillä menettelyillä on yhteys perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun jokaisen oikeuteen elämään”, vaan kuolema ja sen toteaminen merkitsee ylipäätään ihmisen perusoikeussuojan päättymistä. Eri asia on, että vaikka vainaja ei ole perusoikeusjärjestelmän subjekti, perustuslain 1 §:n 2 momentin säännös ihmisarvon loukkaamattomuudesta ulottaa vaikutuksensa laajemmallekin kuin elossa olevien ihmisyksilöjen ja siten myös vainajien kohteluun (ks. PeVL 71/2002 vp ja PeVL 24/2010 vp). Vainajan kohtelulla on merkitystä myös uskonnon- ja omantunnonvapauden kannalta. Tässä yhteydessä voidaan huomauttaa siitä, että perustuslakivaliokunta on pitänyt krematoriotoimintaa perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuna julkisena hallintotehtävänä siltä osin kuin krematoriota ylläpitää rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta tai sen rekisteröity paikallisyhteisö taikka yksityinen yhteisö tai säätiö (PeVL 71/2002 vp).
11. Kuoleman toteamisen merkitystä perusoikeuksien turvaamien seikkojen ja yleensä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien kannalta osoittaa myös se, että perustuslakivaliokunta on pitänyt välttämättömänä ottaen huomioon perustuslain 7 §:n säännöksen oikeudesta elämään ja 80 §:n 1 momentin säännöksen, jonka mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla, että valtioneuvoston piirissä ryhdytään välittömästi toimenpiteisiin kuoleman toteamista koskevan perussäännöksen säätämiseksi lain tasolla (PeVL 24/2010 vp, s. 4). Perustuslakivaliokunta on myöhemmin uudistanut tämän kantanasa ja kiirehtinyt perustuslainvastaisen sääntelyn pikaista korjaamista (PeVL 27/2018 vp). Nyt käsillä olevan esityksen

keskeisenä tavoitteena on juuri korjata valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallinen tilanne, jossa kuoleman toteamisesta ei ole ollut lain tasoisia perussäännöksiä.

12. Kuoleman toteaminen tuottaa edelleen monia merkittäviä välittömiä ja välillisiä oikeusvaikutuksia, kuten kuolemaa koskevan merkinnän tekemiseen väestötietojärjestelmään sekä erilaisia vero-oikeudellisia ja perhe- ja perintöoikeudellisia seuraamuksia. Tarkalla kuolinajalla voi toisinaan olla ratkaisevakin merkitys erilaisten vero- sekä perhe- ja perintöoikeudellisten seuraamusten määräytymisen kannalta, jos kuolema ajoittuu esimerkiksi (vero)vuoden vaihteeseen tai jos joudutaan päättämään useamman lähisukulaisen (puolisot, vanhempi-lapsi-lapsenlapset) kuolemantapausten yhteydessä heidän tarkasta kuolinajankohdastaan.
13. Vaikka kuoleman toteamista on mielestäni pidettävä julkisena hallintotehtävänä, esityksen säätämisjärjestysperusteluista (ks. s. 84) ilmenevillä perusteilla voidaan kuitenkin katsoa, ettei kuoleman toteamiseen liity varsinkaan merkittävän julkisen vallan käyttöä.
14. Nähdäkseni voidaan myös yhtyä esityksen säätämisjärjestysperusteluihin siinä, että perustuslain 124 §:n mukaiset edellytykset julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle täyttyvät, kun otetaan huomioon etenkin tehtävää hoitavien henkilöiden sopivuutta ja pätevyyttä sekä menettelyn asianmukaisuutta koskeva lakiehdotuksen 2 a § sekä 16 §, jossa säädettäisiin lain säännösten vastaisesti suoritettuun kuoleman toteamiseen liittyvästä rikosoikeudellisesta rangaistusvastuusta (HE, s. 85).